

SEVR BARIŞ ANTLAŞMASI SÜRECİNDE ELEFTHERİOS VENİZELOS: GÖRÜŞMELER, KONFERANSLAR VE İMZA

Çağla Derya TAĞMAT*

Öz

Sevr Barış Antlaşması'nın hazırlanma ve imzalanma süreci sanıldığı kadar kolay gerçekleşmemiştir. Söz sahibi devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda oluşturmaya çalıştıkları bu tasarı, adeta yeni bir haritanın çizimi şeklini almıştır. Sevr Antlaşması'nın imzalandığı gün altı farklı anlaşma daha imzalanmış ve Sevr süreci aslında yalnızca Türkiye'yi değil, içinde İtalya ve Yunanistan'ın da bulunduğu pek çok ülkeyi etkilemiştir. On İki Ada, Trakya, İzmir, azınlıklar ve daha pek çok mekân ve kavramın kaderi, 10 Ağustos 1920 tarihinde yeniden kurgulanmıştır. Bu kurgulamadaki önemli karakterlerden biri de Eleftherios Venizelos olmuştur. Yunanistan'ın, Ankara hükümetine kabul ettirmek için ardı ardına taarruzlarda bulunacağı Sevr Antlaşması'nın hazırlanma sürecinde Venizelos, hatırı sayılır mesai harcamıştır. Sevr Antlaşması'na imzasını attıktan iki gün sonra, Yunanistan'a dönmek üzere bulunduğu Lion Garı'nda bir suikast girişimine maruz kalması ise Yunanistan'da Venizelos'a muhalif grupların varlığını yeniden hatırlatmıştır.

Bu çalışmada, Sevr'e giden süreçte Venizelos'un iddiaları, tutumu ve diplomasisi, Yunanistan'ın antlaşmaya bakışı, 10 Ağustos 1920 günü Sevr'de imzalanan yedi farklı antlaşma ve Venizelos'a suikast girişimi, başta Yunan süreli yayınları ve belgeleri olmak üzere diğer araştırma eserlerinin yardımıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sevr (Sevres) Barış Antlaşması, Venizelos'a Suikast, Türk-Yunan, Yunanistan, Venizelos.

Abstract

Eleftherios Venizelos during Sevres Peace Treaty Process: Negotiations, Conferences and Signature

The preparation and signing process of Sevres Peace Treaty didn't actualize as easy as it was imagined. The project which was organized in the direction of arbiter states' own profits, fairly took the form of a new map. On the same day, when Sevres Peace Treaty was signed, six different treaties were signed and this Sevres process effected not only Turkey but also Italy and Greece. The fate of Dodecanese, Thrace, Izmir, minorities, many places and concepts were constructed again on August 10th, 1920. In this construction, one of the important figures was Eleftherios Venizelos. Venizelos spent remarkable amount of time on the preparation of Sevres Peace Treaty for the sake of Greece which was persistently attacking to make the government of Ankara to accept it. Two days

* Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, caгла.tagmat@gmail.com

after signing Sevres Treaty, the assassination attempt towards Venizelos in Lion Railway Station in Paris reminded again the existence of opposite groups in Greece against Venizelos.

In this research, the claims, attitudes and diplomacy of Venizelos, the aspect of Greece, seven different treaties that signed in Sevres and assassination attempt towards Venizelos are going to be analyzed through Greek periodicals, archives and secondary sources.

Keywords: Sevres Peace Treaty, Assassination of Venizelos, Turco-Greek, Greece, Venizelos.

Giriş

Barışa giden süreçte çatışmaların durdurulması veya askıya alınmasını öngören mütarekeler, savaş haline son verme fırsatını açıkça sunan belgelerdir.¹ Diğer yandan mütarekeler, barış antlaşmasına giden yolda atılan önemli adımlardan da bir tanesidir. Ancak Birinci Dünya Savaşı sonrasında, barış antlaşmalarına giden süreç yenilen devletlerin hepsi için aynı düzlemde ilerlememiştir. Osmanlı Devleti, imzalanacak barış antlaşması için uzunca bir süre beklemek zorunda kalmıştır.²

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanacak olan barış antlaşmasına giden süreç pek çok noktadan başlatılabilir. Birinci Dünya Savaşı, Mondros Mütarekesi ya da Yunan kuvvetlerinin 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkarması... Hangi noktadan ele alınırsa alınsın, uzun görüşmeler sonucunda son halini bulan ve imzalanan Sevr Barış Antlaşması'nın, yalnızca yazılı bir metin ya da siyasi bir belge olarak adlandırılması yetersiz bir açıklamadır. Çünkü bu barış antlaşması, yalnızca Birinci Dünya Savaşı'nın sonucu değil, Mondros Mütarekesi ile ortaya çıkan sürecin de ayrılmaz bir parçasıdır.³

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile 15 Mayıs 1919'da Yunanların İzmir'e asker çıkarması arasındaki zaman diliminde barış antlaşmasının imzalanmaması şaşırtıcı değildir. Bu süreçte Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan hiçbir devletle barış imzalanmamıştır.⁴ Ancak Osmanlı Devleti ile barış antlaşmasının imzalanması bir süre

¹ Graham Evans- Jeffrey Newnham, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007, s. 430.

² 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nden yaklaşık bir buçuk yıl sonra Sevr Barış Antlaşması imzalanmıştır.

³ Temuçin Faik Ertan, "*Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 58, Bahar 2016, s. 22.

⁴ Almanya ile 28 Haziran 1919'da Versailles, Avusturya ile 10 Eylül 1919'da Saint Germain, Bulgaristan ile 27 Kasım 1919'da Neuilly ve Macaristan ile 4 Haziran 1920'de Trianon Antlaşmaları imzalanmıştır. Macaristan ile imzalanan barış antlaşmasının gecikmesinin nedeni,

daha geciktirilmiştir. Bu sürecin uzamasında çeşitli nedenler elbette ki mevcuttur. Bunlardan ilki, Müttefik Devletlerin yaşadıkları görüş ayrılıkları diğeri de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra beliren Anadolu direnişidir.⁵ Öte yandan diğer zorlayıcı nokta da imzalanacak barış antlaşmasının İtilaf Devletleri açısından kusursuz ve hatasız bir tasnif ve paylaşılmasını gerektirmesidir. Ancak bu iş hiç de kolay olmayacaktır.

1815 yılında toplanan Viyana Kongresi'nde ilk defa siyasi bir terim olarak kullanılan, 20. yüzyılda geliştirilen ve Osmanlı topraklarını paylaşma tasarısı olan “*Doğu Sorunu*” nun “*çözümüne*” ulaştırılması sürecinde İngiltere, Fransa ve İtalya “*Doğu Sorunu*” konusunda iddialı tezler sunacak olan, daha önceden tanıdıkları, ancak bu defa cesareti, ikna yeteneği ve karizmasıyla karşılarına çıkan, iddialı bir diplomat göreceklendi: Eleftherios Venizelos.

Girit'te dünyaya gelen ve Atina Üniversitesi'nde hukuk eğitimi alan Venizelos, iktidara geldiği andan itibaren (1910) büyük Yunanistan ideali (Megali İdea) için çaba sarf etmiş, ülkesini ilgilendiren her türlü diplomatik mücadeleden “*başarıyla*” çıkmış, her savaş ve uluslararası görüşmeyi bir ders gibi çalışarak kendini yetiştirmişti. Yunan devlet adamı, muhafaza ettiği birikimler sonunda yalnızca Yunan siyasetinin çehresini değiştirmekle kalmayacak, ilerleyen süreçte Balkanlar, Ege ve Doğu Akdeniz'e kadar pek çok coğrafyada önemli izler bırakacaktı.

Venizelos, yalnızca Yunanistan siyasi tarihini değil aynı zamanda Osmanlı son dönemini de etkisi altına alan *Megali İdea*'yı geliştirirken, *Megali İdea* da adeta onu güçlendirdi ve diplomasideki hızlı yükselişine katkı sağladı. Yunanistan'ın Balkan Savaşları ile başlayan yükselişi Venizelos'a cesaret vermekle kalmamış, Megali İdea'nın gerçekleşebileceğine olan inancını da perçinlemişti. Balkan Savaşları'ndan sonra Birinci Dünya Savaşı'na da ülkesini dâhil eden Venizelos,⁶ savaş sonrası düzende İtilaf

Mütareke'den sonra Macaristan'da kurulan Karolyi hükümetine karşı komünistlerin bir ayaklanma gerçekleştirmeleri ve Bela Kun idaresinde bir hükümet kurmaları sonucu, Çekoslovakya ve Romanya'nın Macaristan'a müdahale ederek komünist rejimin tasfiye edilmesini sağlamalarıdır. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010, s.188-191.

⁵ Ertan, **a.g.m.**, s. 24.

⁶ Venizelos'un, Yunanistan'ı Birinci Dünya Savaşı'na sokmak konusunda Kral Konstantinos'a verdiği mücadele için bkz. Esra Özsüer, “Birinci Dünya Savaşı Süresince Yunanistan'da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları/ Recent Period Turkish Studies**, c. XIV/1-2 (2015) İstanbul, s.27-28. Ayrıca bkz., Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir,

Devletleri'nin hemen her an yanı başında bulunarak uygun zamanı kollamış ve uluslararası ilk önemli görüşmede tüm ideallerini ve hattâ hayallerini dillendirmişti. Paris Barış Konferansı'na oldukça hazırlıklı gelen Venizelos, konferanstan önemli bir yetki elde ederek ayrılmayı başarmıştı: 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e Yunan kuvvetlerini çıkarma yetkisi.⁷

Paris Barış Konferansı Venizelos için tüm diplomatik marifetini, zekâsını, donanımını sergilediği bir ortam haline gelirken, ona barış görüşmelerinin de yolunu açan bir kapı olmuştu. Venizelos için bu kapıdan geçebilmek öyle bir "*başarıdır*" ki Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile savaşmayan ve Mondros Mütarekesi'nde söz sahibi olmayan Yunanistan, Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşması görüşmelerinde aktif olarak yer almakla kalmayacak, antlaşma maddelerinde de önemli haklar elde edecekti.

Sevr Antlaşması'nın Hazırlanıldığı Konferanslar ve Görüşmelerde Venizelos

Venizelos Paris Barış Konferansı'na öyle hevesli ve detaylı hazırlanmıştı ki, 30 Aralık 1918'de Yunan taleplerini İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmış bir muhtırayla açıklamıştı.⁸ Diğer yandan tüm tezleri içinde belki de kendince en değerlisi olan Trakya konusunda, tüm hırsını ortaya koymuştu. Türkiye'de, iki vilayeti (Edirne ve İstanbul) kapsayan Trakya'nın, Meriç ve Tunca nehirleriyle doğu ve batı şeklinde ikiye ayrıldığını, Batı Trakya ile Türklerde bulunan Doğu Trakya'nın alınıp Yunanistan'a verilmesini⁹ büyük bir özgüvenle talep etmişti. Temel dayanağı ise şuydu: "*Türkiye sorunuyla ilgili Yunan bakış açısı her zaman aynıdır. En başından itibaren Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa'da artık var olmaması gerektiği düşüncesini muhafaza etmektedir.*"¹⁰

Venizelos'un iddialı ve bir o kadar ikna edici olması, İngiltere ve Fransa üzerinde öyle olumlu bir etki yaratmıştı ki, kimse Yunanistan'ın devreye sokulması pahasına İtalya'nın saf dışı bırakılmasına ses çıkarmamıştı. Yunan tarafından bakıldığında, her ne

"Yunanistan'da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı'na Giriş", **II. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Buca Belediyesi, İzmir 2015.

⁷ Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1974, s. 92-93.

⁸ Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda sunduğu nüfus istatistikleri ve diğer bilgiler için bkz. Eleutherios Venizelos, **Greece Before The Peace Congress of 1919: A Memorandum Dealing with the Rights of Greece**, American-Hellenic Society, New York 1919.

⁹ Dimitris Kitsikis, **Yunan Propagandası**, Meydan Neşriyat, İstanbul (T.Y.), s. 28.

¹⁰ Herbert Adams Gibbons, **Venizelos**, Houghton Mifflin Company, New York 1920, s. 371.

kadar Paris Barış Konferansı'nda yadsınamaz bir Venizelos başarısı olsa da, İtalya'nın yerini dolduracak ülke olarak Yunanistan'ın parlamaya başlaması yalnızca Venizelos'un başarısına bağlanamazdı. Zira konferansta kendi çabalarına ek olarak, uluslararası konjonktür de Venizelos'tan yanaydı. Konferans sırasında, İtalya'nın Fiume'yi (Rijeka) almak konusundaki ısrarı ve 1915 yılında imzalanan gizli Londra (Gizli) Antlaşması'nı¹¹ muhafaza etme çabaları, ABD Başkanı Wilson ve İtalya Başbakanı Orlando arasındaki fikir ayrılıklarını gün yüzüne çıkarmıştı. Başkan Wilson, Orlando'nun 1915 Londra Antlaşması konusundaki ısrarına karşılık "*1915 Londra Antlaşması Paris Barış Konferansı'nın ruhuna terstir...*"¹² diyordu. Bu durum da İtalya'nın eski ağırlığını kaybetmesine neden olmuş ve İtalya heyeti 26 Nisan 1919'da konferansı terk etmişti.¹³ Wilson ve Orlando arasındaki kan uyuşmazlığı Venizelos'a istediği fırsatı verirken, Venizelos'un en önemli becerisi bu ortamı lehine çevirebilmek olmuş ve Müttefiklerden İzmir'e asker çıkarma onayını alabilmişti. Yunan kuvvetlerinin İzmir'e çıkmasına olumsuz yaklaşan tek kişi ise İngiltere Genelkurmay Başkanı General Sir Henry Wilson'dı. Wilson, Venizelos'a açıkça "*İzmir'e asker çıkararak kendinizi ve ülkenizi yıkıma uğratiyorsunuz*" demişti.¹⁴ İngiltere ve Fransa'nın neden Yunanistan'ı desteklediği önemli bir noktadır. Doğu sorunu yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip

¹¹İtalya, Birinci Dünya Savaşı'na hangi safta gireceği konusunda bir süre kararsızlık yaşamıştır. Kim kendisine daha fazla toprak vaat ederse onun yanında savaşa girmek yönünde bir tutum sergileyen İtalya, ilk aşamada Müttefiklere (İtilaf Devletleri'ne) yaklaşmış, görüşmeler kesilince 1915 yılının Ocak ayında Merkezi Güçlerden (İttifak Devletlerinden) Avusturya ile yakınlaşma içine girmiş ancak İtalya'nın, kendine vaat edilen toprakları savaş sonunda değil hemen almak istemesi bu görüşmelerin de başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. 1915 yılında Müttefikler'in Çanakkale cephesini açması İtalya'yı yeniden Müttefikler tarafına yönlendirirken, yapılan görüşmeler sonunda 26 Nisan 1915 tarihinde Londra (Gizli) Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre İtalya, Tirol'lerin (Avusturya) bir kısmını, Triste ile İstirya'yı, Arnavutluk'ta Valona ile Saseno adasını, Dalmaçya Adaları'ndan bir kısmını, On İki Ada'yı, Osmanlı toprakları bölüldüğünde ise Antalya bölgesini alacak ve bir ay içinde savaşa katılacaktı. Bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 154-155.

¹²Nicholas Rizopoulos, **Greece at the Paris Peace Conference 1919: Venizelos and the Greek Territorial Problem From the Armistice to Versailles (November 1918-June 1919)**, Dissertation Presented to the Faculty of the Graduate School of Yale University in candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, 1963, USA, s. 173.

¹³Margaret Macmillan, **Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2004, s. 284-297; Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, Ayraç Yayınları, Ankara 2002, s. 114.

¹⁴Andrew Dalby, **Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası**, Akılçelen Kitaplar, Ankara 2014, s. 131-132.

olmasına rağmen, gerek Birinci Dünya Savaşı yıllarında yapılan gizli antlaşmalar esnasında gerekse diğer paylaşma tasarıları yapıldığında Yunanistan henüz savaşa katılmamıştı. Ayrıca Mondros Mütarekesi'nde de adı geçmiyordu. Savaştan yorgun çıkan İngiltere ve Fransa bölgedeki kontrol mekanizmasını Yunanistan üzerinden gerçekleştirmeyi seçerken, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Türkler'i kendilerince cezalandırmak konusunda da Yunanistan'ı bir araç olarak kullanmayı tercih ettiler. Böylelikle 1919 yılından itibaren Yunanistan'a önemli bir rol biçtiler.

15 Mayıs 1919 Türk tarihçiliğinde Yunanların İzmir'e asker çıkardığı tarih olması nedeniyle önemlidir. Bu tarihten sonra Yunan işgaline yönelik yerel direnişler hız kazanırken, 19 Mayıs 1919'da Anadolu, Mustafa Kemal'i Samsun'da karşıladı. Hızlı bir şekilde örgütlenme sağlayan Mustafa Kemal, artık içinde Yunan kuvvetlerinin de bulunduğu İtilaf Devletleri'ne karşı savaşmak durumunda kalacaktı: Hem askeri hem de diplomatik anlamda...

İzmir'de Yunan işgali başladıktan sonra, Haziran 1919'da İtalya'da Orlando hükümeti düşmüş ve Nitti hükümeti kurulmuştu.¹⁵ Orlando hükümetinden farklı olarak Nitti hükümetinin Anadolu'daki kuvvetlerinin Yunanlara karşı Türklerle işbirliği içine girmesi, Venizelos'ta panik havası yaratmış ve işgal sınırlarının belirsizliği sorununun ortadan kaldırılması için 16 Temmuz 1919'da konsey önüne çıkmıştı. Konseyin Yunanistan ve İtalya'nın sınır konularında anlaşmalarına karar vermesi sonucunda iki ülke görüşmelere hız vermişti.¹⁶

Nitti hükümetinin Dışişleri Bakanı Tittoni, İtalya'nın Paris Barış Konferansı'ndan elde edemediklerini telafi etmenin yolunu Venizelos ile görüşmelerde aramış olacak ki, 1919 yılının Temmuz ayında, Paris Barış Konferansı'nın devam ettiği dönemde, Wilson'un hiç de hoşlanmayacağı türde bir *gizli anlaşmayı*, Tittoni-Venizelos Anlaşması adıyla imzalamıştı. Antlaşmaya göre, Rodos dışında On İki Ada Yunanistan'a verilirken, İzmir'deki Yunan varlığı da İtalya tarafından kabul edilmiş, İtalya'nın Anadolu'daki nüfuzu da Kuşadası'ndan Mersin'e kadar olan kıyı şeridiyle sınırlandırılmıştı. Diğer yandan İtalya, Arnavutluk'un bölünmesini onaylamış ve 1915 Londra Gizli

¹⁵Orlando hükümeti ve Yunanistan arasında iki önemli anlaşmazlık konusu vardı. Bunlardan ilki İzmir, ikincisi ise On İki Ada idi. Nitti hükümetinin kurulmasıyla iki ülke liderleri bu anlaşmazlığı çözmek için Tittoni-Venizelos Anlaşması'nı imzalamışlardır. Smith, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁶Smith, *a.g.e.*, s. 162.

Antlaşması'nda olduğu gibi Kuzey Epir'in Yunanistan'a verilmesini, Yunanistan da merkezî Arnavutluk'ta İtalyan mandasının kurulmasını kabullenmişti.¹⁷ Ancak antlaşmanın önemli koşullarından bir tanesi, İtalya'nın Paris Barış Konferansı'nda istediklerini elde edememesi halinde, her iki tarafın da antlaşma taahhütlerinden muaf sayılacak olmasıydı.¹⁸ Öte yandan İtalyanların da Yunanların da bu antlaşmadan beklentileri ortaktı: Nüfuz bölgesi değil yerleşme bölgesi elde etme çabası,¹⁹ başka bir deyişle işgal değil ilhak.

İtalya, görünürde Yunanistan lehine olan Tittoni-Venizelos Antlaşması'nın uygulanmasını antlaşmanın 7. maddesine göre Paris Barış Konferansı kozuyla somutlaştırmayı taahhüt ederken,²⁰ aslında bir taraftan da büyük güçler karşısında Yunanistan'ı yanına almaya çalışmıştı.

Venizelos ise İtalya ile uzlaşmaya varmadan bir süre önce, Paris Barış Konferansı'ndan elde ettiği kazancı zaten hızlı bir şekilde değerlendirmişti. Ancak gerek İtilaf Devletleri gerekse Yunanistan açısından Birinci Dünya Savaşı'ndan arta kalan tek bir çözümlenmemiş sorun vardı, o da Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşmasıydı.

1919 yılının Aralık ayında İngiltere ve Fransa arasında başlayan ikili görüşmeler Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşmasının esaslarının belirlenmesi açısından önemli bir kırılmayı teşkil ederken, 1920 yılının ilk aylarında “*Türk barışı*” ile ilgili görüşler İtalya'nın da katılımıyla Londra Konferansı'nda masaya yatırılmıştı.²¹ Ancak Şubat ayı ortalarında Ermenistan, İzmir, Trakya, Kilikya ve Türk yargı siteminin yeniden düzenlenmesi gibi konuları tartışmak üzere toplanan Londra Konferansı (1920)

¹⁷ H. James Burgwyn, **Italian Foreign Policy in the Interwar Period 1918-1940**, USA, 1997, s. 15.

¹⁸ Aleksander Anastasius Pallis, **Yunanlıların Anadolu Macerası 1915-1922**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 87.

¹⁹ Osman Olcay, **Sevr Antlaşması'na Doğru (Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanaqları ve Bunlara İlişkin Belgeler)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. XXXV.

²⁰ Tittoni-Venizelos Antlaşması'nın 7. maddesi gereği İtalya Küçük Asya'daki toprak kazanımından memnun kalırsa antlaşmanın işleyeceği belirtilmekteydi. Th. Hristodulidi, **Themata Ellinikis Diplomatikis İstorias (1912-1934) [Themes of Greek Diplomatic History (1912-1934)]**, Paratiritis, Athina 1986, s. 139.

²¹ Paul C. Helmreich, Çeviren: Şerif Erol, **Sevr Entrikalari, Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Antlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi**, Sabah Kitapları, İstanbul 1996, s. 233.

kadrosunda ufak bir değişiklik söz konusuydu. Fransa’da Clemenceau hükümetinin yerini Millerand hükümeti almış ve Fransa yavaş yavaş Türkiye’nin parçalanması fikrine mesafeli yaklaşmaya başlamıştı.²²

Venizelos’un henüz konferansa katılmadığı bir oturumda Millerand ve Lloyd George arasında gerçekleşen konuşma, Fransa’nın değişen tutumunu oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktaydı. İzmir konusunda, mevcut koşullara dayalı sürekli bir barış isteniyorsa Yunanların İzmir’den çıkarılmaları gerektiğini, koşulların başka bir seçenek bırakmadığını belirten Millerand, Yunanların İzmir’deki çıkarlarının korunması şartıyla onlara başka bir yer verilebileceğini ifade etmiş ve bunun kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmişti. Millerand’ın bu sözlerine taviz vermekten çekinen Lloyd George, Yunanları İzmir’e çıkarmanın zaten Müttefikler olduğunu ve İzmir’in Yunanlara verilmesi gerektiğini söylemişti. Lloyd George konuya farklı bir açıdan yaklaşarak, nüfusun çoğunluğunun Rum olduğunu, ticaretten zekâyâ kadar her konuda Rumların üstün olduğunu sözlerine eklemişti. Konferansın, tam da bu noktada Venizelos’u bir kenara atmasının mümkün olmadığını belirterek onun, Müttefik devlet adamlarından bile daha fazla tehlikeye göğüs gerdiğini, Kralına bile (Konstantinos) isyan bayrağı açtığını açıklayarak Venizelos’a destek olmuş, hattâ onu korumuştur.²³

Konferansın başlamasından dört gün sonra Müttefik kadrosu tamamlanmış ve görüşmeler hararetle bir hal almıştı. 1920 yılının 16 Şubat’ında, Venizelos konferansa katılmak için Büyükelçi İoannis Stavridis ile birlikte Londra’daydı. İngiliz Savaş Bakanı, Venizelos’a Türkiye’nin barışı reddetmesi halinde Müttefik desteği olmadan Anadolu’da ve Trakya’da üstüne düşen yükümlülüğü yerine getirip getiremeyeceğini sormuştu. Venizelos, bu soruya kendilerine devredilen her türlü görevi ve gerekirse barışı Türklere zorla kabul ettirmeyi üstlendikleri cevabını vermişti.²⁴ Diğer yandan, İzmir’den önce Edirne, daha geniş anlamda Trakya konusunda tartışmaların başladığı görüşmelerde Venizelos, her zamanki gibi nüfus istatistiklerini ortaya koymuştu. 30 bin Türk ve 28 bin Rum’un yaşadığını iddia ettiği Edirne’ye ait bu istatistikleri Patrikhane’den almıştı. İzmir konusunda ise Lloyd George İzmir’in görünürde Türklere kalmasını fakat gerçekte

²² Dalby, *a.g.e.*, s. 133.

²³ Olcay, *a.g.e.*, s. 12.

²⁴ Kostas N. Mparis, *Ethnikos Dihasmos Aitia- Enohoi- Sinepries*, [National Schism: Reason-Guilties- Results] Erodios, Thessaloniki, 2007, s. 388.

Yunanlara verilmesini savunurken, Venizelos da Türk topraklarının olabildiğince küçültülmesi gerektiğinin altını çizmişti.²⁵

Öte yandan Venizelos'a muhalifliğiyle dikkatleri üzerine toplayan İngiltere Genelkurmay Başkanı General Wilson, Londra Konferansı görüşmelerinde de lafını esirgememiş ve İngiltere'nin ne asker ne de para konusunda Yunanistan'a yardım edeceğini söyleyerek Venizelos'un ülkesini bir yıkıma sürüklediğini yeniden hatırlatmıştı.²⁶ 10 Mart'ta Londra Konferansının ilk aşaması sona ererken,²⁷ konferans esnasında İstanbul'un durumu ile ilgili verilen karar doğrultusunda Müttefikler gecikmeden İstanbul'u işgal etmiş ve böylece barış antlaşması konusunda İstanbul hükümetini köşeye sıkıştırmayı hedeflemişlerdi.

Londra Konferansı'nın ardından Nisan ayında San Remo'da antlaşmaya son şeklini vermek için toplanan Müttefikler, İzmir sınırları ile ilgili tasarı halindeki koşulları tartışmaksızın kabul ederken, Yunanistan'ın bölgeyi ilhak etmesine yönelik halk oylamasını öngören dönemi iki yıldan beş yıla çıkardılar. Diğer yandan İzmir konusunda hiçbir değişiklik yapılmadan bölgenin Yunanlara verilmesine yönelik bu kararda, Osmanlı'nın önemli bir gelir kaynağının elinden alınarak ana damarın kesilmesi, teslimiyetin hızlandırılması için büyük önem taşımaktaydı.²⁸ Fransa ve İtalya'nın tereddütlerine karşın Yunan ordusunun harekâtına devam etmesi kararına ek olarak, Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kararı da²⁹ artık tasarlanmakta olan Sevr'in Yunanlar açısından son şekline ulaştığının en büyük göstergesiydi. San Remo Konferansı'nda Osmanlı temsilcisinin bulunmaması ise dikkat çekiciydi. Dönemin İtalya Ortaelçisi Galip Kemali Bey bu duruma vurgu yapmak amacıyla İtalya Başbakanı Nitti'ye bir mektup göndermiş,³⁰ alınacak mühim kararlardan önce bir Türk'ün de dinlenmesi gerektiğini

²⁵ Olcay, **a.g.e.**, s. 17-20.

²⁶ Dalby, **a.g.e.**, s. 133.

²⁷ 10 Mart 1920 tarihinde Londra Konferansı'nın ilk aşaması sonra ermiş, ek görüşmelerle birlikte konferansın resmen sona ermesi 10 Nisan 1920'de gerçekleşmiştir. Bkz. Olcay, **a.g.e.**, 57-79.

²⁸ Paul C. Helmreich, **Sevr Entrikaları, Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Antlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi**, Sabah Kitapları, İstanbul 1996, s. 219-220.

²⁹ Dalby, **a.g.e.**, s. 134.

³⁰ Mektup için bkz. Galip Kemali Söylemezoğlu, **Yok Edilmek İstenen Bir Millet**, Selek Neşriyat, İstanbul 1957, s. 39.

belirtmişti. Konferansta, Galip Kemalî Bey'in girişimi gibi, ABD'nin de dürüstlük ve adalet çağrısı dikkate alınmadı.³¹

Venizelos, San Remo Konferansı sonunda, duyduğu memnuniyeti Lloyd George'a yazdığı mektupta şu şekilde ifade etmekteydi:

“Sayın Başbakan,

Size ve sizin aracılığınızla Britanya hükümetine, ülkemin ulusal bütünlüğünü tamamlaması konusunda tüm yapmış olduklarınızdan dolayı, benim ve ilaveten ülkemin derin şükranlarını içtenlikle açıklamayı arzu ediyorum. Duygularımı tarif etmekte zorlanıyorum ayrıca, Yunanistan, onun meşru iddiaları konusunda sizin güçlü ve etkili desteğinizi anladı. Şu an benim hiçbir sözüm, ülkemin size olan derin his ve minnettarlığını anlatamaz.

İnanıyorum ki, minnettarlığımı ispat etmekteki en iyi yol, sizin bize olan değerli güveninizi ve geçen Aralık ayında Sir John Stavridi (İoannis Stavridis) aracılığıyla ilettiğiniz mesajdaki Büyük Yunanistan ile ilgili beklentilerinizi boşa çıkarmamak olacaktır.

Yunanistan, kadim uygarlığının güçlü ve genç nesillerle birleşmesiyle, barışın ve Yakın Doğu'daki düzenin gelişim timsali haline gelecek ve böylece sizin ona paha biçilemez ölçüde verdiğiniz değerini beyhude olmadığını ispatlayacak.”³²

Müttefikler cephesinde barış antlaşmasına son şeklini verme çalışmaları devam ederken, İstanbul'un işgalinin ve Meclis-i Mebusan kapatılmasının Anadolu hareketinde yarattığı reaksiyon, 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılması gibi bir sonuç doğurmuş, bu gelişme her ne kadar dikkate alınmıyormuş gibi aksettirilse de, Mustafa Kemal ve Ankara hükümetinin de artık barış görüşmelerinde adının sıkça geçmesine neden olmuştu.³³

³¹ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, III. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s. 145.

³² David Lloyd George, **The Truth about the Peace Treaties**, Victor Gollancz Ltd, 1st edition, London 1938, s. 1340.

³³ Bu süreçten sonra barış görüşmelerinde Lloyd George ve Venizelos arasında geçen konuşmaların odak noktası “Kemalistler”, “Kemalistlerin bozguna uğratılması” ve “Kemalist kuvvetlerin etkinliğinin nasıl bastırılacağı” olmuştur. İlerleyen bölümlerde Venizelos'un bu konuda Lloyd George'u ikna çabalarına değinilmiştir.

Müttefikler barış koşullarını sunmak için, 20 Nisan 1920 tarihinde Osmanlı heyetini Paris'e davet etti ve Tevfik Paşa, Reşit Bey ve Fahrettin Bey'den oluşan heyet Mayıs ayında Paris'e ulaştı. Diğer yandan, antlaşmanın taslak metnini Osmanlı heyetine Millerand sunmuş, Yunanistan'ın Paris'teki Büyükelçisi Romanos da bu seranomide hazır bulunmuştu.³⁴

11 Mayıs'ta antlaşmanın taslak metnini okuyan Tevfik Paşa, İstanbul'a bir telgraf çekti ve antlaşma metnini "*istiklal ve devlet mefhumlarıyla kesinlikle bağdaşmaz*" olarak tanımladı.³⁵ Ankara'nın tepkisi ise daha sertti. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi İngilizleri, Türklerin, Osmanlıların ve Müslümanların düşmanı olarak niteledi ve İngilizlerin, Osmanlı'yı kendi sürülerine katılmış, kanı emilecek, başını kaldıramayacak kendi buyruğunda bir toprak haline getirmek isteğini ifade etti. Osmanlı heyetinin antlaşma taslağını görmesinin ardından karar için bir aylık süre verildi.³⁶

Osmanlı heyetinin antlaşma taslağını görmek için tam da Paris'te bulunduğu esnada, Yunan Meclisinde, kesinleşmiş antlaşma metnine göre Yunanistan'a verilecek toprakları açıklayan Venizelos, konuşmasına "*Değerli Vekiller, dün Paris'te Türk yetkililerin de haberdar olduğu antlaşma sınırlarını açıklayacağım için mutluluk duyuyorum*" diyerek başladı ve sözlerine "*Yunanistan Karadeniz'e kadar genişliyor, Trakya Yunanistan için bir bütün haline geliyor, haritayı göstermeme müsaade ediniz...*" şeklinde devam etti. Trakya'nın eski sınırlarından daha geniş bir hale geldiğini büyük heyecanla anlatan Venizelos, sınırların İskeçe, Dedeağaç, Kırklareli, Sofulu, Dimetoka, Vize, Eceabat, Tekirdağ ve Edirne boyunca genişleyeceği bilgisini verdi.³⁷

³⁴ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)**, Derlem Yayınları, İstanbul 2010, s. 238.

³⁵ Sina Akşin, **İç Savaş ve Sevr'de Ölüm**, Cilt III, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010, C. III., s. 106, 112.

³⁶ Akşin, a.g.e., c. III., s. 116, 130.

³⁷ **Makedonia**, 1 Mayıs 1920. (Yunanca gazetelerden düşülen dipnotlarda bir tarih uyumsuzluğu dikkati çekecektir. Yunanistan'ın 1923 yılına kadar kullanmış olduğu Julius/ Jülyen takvimi Gregorius/Gregoryen takviminden 13 gün geridedir. Dolayısıyla araştırmacı ve okuyucuları yanlış yönlendirmemek için gazete tarihleri orijinal haliyle verilmiştir. Ancak 13 günlük farkın eklenmesiyle Gregorius esasına dayalı Miladi takvim tarihi ortaya çıkacaktır. Ana metinde belirtilen olaylara dair tüm tarihler Gregorius (miladi) takvimine uygun şekilde verilirken, Yunan gazetelerden düşülen dipnotlar orijinal tarihleriyle aktarılmıştır.)

Harita 1; Venizelos'un Meclis'e Sunduğu Büyük Yunanistan Haritası

Kaynak: Makedonya, 1 Mayıs 1920.

Venizelos'un mecliste, hayalindeki “*Büyük Yunanistan*”ın artık gerçekleşmek üzere olduğunu ifade etmesinden birkaç gün sonra Yunan basınında da Türkiye'nin ne olursa olsun bu antlaşmayı imzalamaya mecbur kalacağı yönündeki haberlerin yer almaya başladığı söylenebilir.³⁸

Tevfik Paşa ve heyetine barış antlaşmasının son taslağının sunulduğu dönemde, Yunan kuvvetleri 14 Mayıs 1920'de İskeçe'den demiryolu ile Gümölcine'ye girmeye başladılar. Meriç boyu ve Kavala'nın da dâhil olduğu tüm Batı Trakya'nın teslim alınması işlemi 4 Haziran 1920 günü sona erdi. Yunanların Batı Trakya'yı işgalinde Fransız kuvvetlerinin desteği de oldukça önemli bir rol oynamıştı. Zira Venizelos Yunan Meclisinde bu işgalde yardımcı geçen Fransız ordusu ile General Charpy'ye Yunan milletinin şükranları bildirmiş ve Yunan Meclisi de Fransa lehine tezahüratlarda bulunmuştu.³⁹

³⁸ **Makedonia**, 12 Mayıs 1920.

³⁹ Tefik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, c. I., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 314.

Öte yandan, San Remo Konferansı'nda artık barış antlaşmasına son şeklinin verilmesi ve hattâ Batı Trakya'nın işgal edilmesi Venizelos gibi usta bir diplomat için yeterli değildi. O her fırsatta, antlaşma imzalanana kadar bu işin peşini bırakmamakta kararlıydı. Venizelos'un Mayıs ve Haziran aylarında diplomatik görüşme turlarını daha da hızlandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan bu süreçte Damat Ferit Paşa, Venizelos ile iletişim kurmak için İstanbul'da yayınlanan Bosfor gazetesinin yönetmeni Michel Paillares'i devreye soktu ve Bulgaristan ve İtalya'ya karşı Yunanistan ile askeri bir antlaşma yapmak talebini Venizelos'a iletmesini istedi. 20 Mayıs'ta Atina'da, Paillares'i kabul eden Venizelos, Damat Ferit Paşa ile görüşeceğini ifade etti ve sadrazamın, tasarının toprak ile ilgili hükümlerini kabul etmesi halinde Türk-Yunan antlaşmasına bir engel kalmayacağını belirtti. Diğer yandan Venizelos, antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'ne bırakılan topraklarda 1,5 milyon Rum'un ve Yunanistan'da da bir o kadar Müslüman'ın bulunacağını söylerken, Makedonya bölgesindeki Müslümanları da kazanmaya çalıştığını, Osmanlı'dan alınacak topraklarda yaşayan Müslümanlara da liberal bir statü kazandırmayı üstlendiğini sözlerine ekledi.⁴⁰

Diğer yandan, Venizelos için Haziran ayı, adeta Fransa ve İngiltere arasında mekik dokuyarak geçti. 5 Haziran'da Paris'e hareket eden Venizelos, Doğu Trakya'nın Yunan askerleri tarafından işgal edilmesi için Müttefikleri ikna etmeye çalıştı.⁴¹ Zira aynı dönemde Yunan gazetelerinde, Venizelos'un Trakya'yı ve merkez şehirlerini ziyaret edeceğine dair çıkan haberler de,⁴² Venizelos'un Trakya konusundaki hassasiyetini ortaya koymaktaydı. Venizelos Sevr maddelerine İzmir'in yanı sıra Trakya'yı da ektebilmek konusunda, önemli ölçüde mücadele etti.

Haziran ayında, Atina'daki kısa dinlenme sürecinden sonra yeniden Londra'ya giden Venizelos 14 Haziran'da Lloyd George ile yeniden bir görüşme yaptı. Venizelos, Müttefikleri tam anlamıyla ikna edememiş olacak ki, bu görüşmede Türklerin antlaşmayı imzalamama ihtimali üzerinde duran Lloyd George Venizelos'a, böyle bir durumla karşılaşılması halinde antlaşmayı zorla kabul ettirecek askeri güçleri olup olmadığını sordu. Türklerin askeri gücünün abartıldığını ifade eden Venizelos, Yunan ordusunun

⁴⁰ Akşin, **a.g.e.**, 2010, s. 108.

⁴¹ Salahi Sonyel, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1923**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 225.

⁴² **Makedonia**, 24 Mayıs 1920.

yeterli güce ve kararlılığa sahip olduğunu belirterek⁴³ Lloyd George'a kendinden emin bir görüntü çizdi. Öte yandan imzalanacak olan barış antlaşmasında Türkler lehine birtakım değişikliklerin gerçekleştiği yönündeki haberleri yalanlayan Venizelos, bu haberleri Türk dostu kesimin yaptığı bir propaganda olarak niteledi.⁴⁴ Astir gazetesinin aktardığına göre Venizelos bu görüşmeden memnun ayrıldı ve 19 Haziran'da Paris'e geçti.⁴⁵

Venizelos'un Lloyd George ile gerçekleştirdiği görüşmede sergilediği özgüveninin kaynağı, Komutan Leonidas Paraskevopoulos'un ona sunduğu plandı. Paraskevopoulos Venizelos'a şöyle demişti: "*Sayın Başbakan, önce Eskişehir ve Afyon Karahisar'ı alırız. Daha sonra Ankara'ya ilerleriz, hala ihtiyaç duyulursa Konya'ya kadar gideriz!*"⁴⁶ Venizelos'un bunun gerçekleşeceğine olan inancı o kadar kuvvetliydi ki sorgulama ihtiyacı bile duymamış Müttefiklere her türlü garantiyi vermişti.

Haziran ayında Venizelos, Paris ve Londra'da Müttetikleri ikna etmeye çabalarken, İtalya'da bir hükümet değişikliği yaşanmış ve Giolitti başbakan, Kont Sforza ise dışişleri bakanı olmuştu. İtalya'da yaşanan değişim yalnızca İtalya'nın Doğu Akdeniz politikasına etki etmekle kalmayacak, yeni kurulan İtalya hükümetinin 1919 Temmuz'unda imzalanan Tittoni-Venizelos Antlaşması'nı yeniden gözden geçirmesi sonucu iki ülke ilişkilerinin gerilmesine de neden olacaktı.

Görünüşe göre İtalya sorununu geri plana atmayı tercih eden Venizelos, Paris'te kaldığı Mercedes Oteli'nde gazetecilere, Türkiye ile imzalanacak barış antlaşması konusunda bir demeç verdi ve Damat Ferit Paşa hakkında da düşüncelerini ifade etmek fırsatı buldu. "*Her durumda umuyorum ki, Damat Ferit, Türk ulusçu çevrelerin asabiyetine sürüklenmeyecek, antlaşmayı hiçe saymayacak ve antlaşmanın önemini kavrayacaktır*"⁴⁷ diyen Venizelos'un bu sözlerinden Damat Ferit'e hala güvensiz olduğu, aklında halen şüpheler bulunduğu algısı oluşmaktaydı. Diğer yandan Türk kuvvetlerinin antlaşmayı kabullenme ihtimalinin zorluğuna yönelik de, antlaşmanın çeşitli

⁴³ Akşin, a.g.e., s. 158.

⁴⁴ *Ethnos*, 2 Haziran 1920.

⁴⁵ *Astir*, 5 Haziran 1920.

⁴⁶ Vasilis Tzanakaris, *Dakrismeni Mikrasia 1919-1920 Ta Hronia Pou Sintaraksan tin Ellada [Tearfull Asia Minor 1919-1920 The Years that Convulsed Greece]*, Metalimio, Athina 2013, s. 249.

⁴⁷ *Makedonia*, 7 Haziran 1920.

zorluklarının elbette ki olduğundan, ancak bu zorlukların üstesinden gelebilmek imkânının varlığından bahseden Venizelos, Müttefiklerin bu konuda Mustafa Kemal ile görüşme gibi bir niyetlerinin olmadığını da altını çizdi. Kemalist kuvvetleri maceraperest olarak niteleyen Venizelos, ulusalcıların kısa ömürlü girişimlerinin ciddi sonuçlar doğurmayacağını belirterek⁴⁸ de iddialı bir tavır sergiledi.

İmzalanacak olan barış antlaşması konusunda görüşmeler devam ederken, 19 Haziran'da iki önemli oyun kurucu ülke, İngiltere ve Fransa, Venizelos'un da hazır bulunduğu Hythe'da gerçekleştirdikleri görüşmede Yunan kuvvetlerini devreye sokma kararı aldı.⁴⁹ Bir sonraki gün ise Lympne'de (İngiltere) gayri resmi bir konferans düzenleyerek Yunanların bir sonraki adımını onayladılar. Yunan kuvvetlerinin Bandırma üzerinden kuzeye doğru gerçekleştireceği bir saldırının Boğazlardaki İngiliz varlığını rahatlatacağı konusunda uzlaşan iki müttefik, Yunan kuvvetlerinin doğuya doğru işgal cephesi boyunca saldırıya geçmeleri konusunda fikir birliğine vardılar.⁵⁰ Venizelos da bu kararı geciktirmeksizin uygulamaya koydu: Yunan ordusu 22 Haziran 1920'de üç koldan ileri harekâta başladı ve Milne hattını geçti.⁵¹

Makedonia gazetesi "*Venizelos'un Büyük Zaferi- Yunan Askerleri Türklere Esaslı Bir Ders Verecek!*" manşetiyle ileri harekât haberini okuyucularına duyururken, Yunan kurmay heyetinin görüşlerine göre Kemalist kuvvetlerin yalnızca bir günde bozguna uğratılacağı bilgisini de aktardı.⁵²

Barış görüşmelerinin son durağı olan ve 21 Haziran günü Lloyd George, Millerand ve Kont Sforza'nın katılımlarıyla Fransa'da başlayan Boulogne görüşmelerine Venizelos, 23 Haziran sabahı Büyükelçi Romanos ile katıldı. Bir Yüksek Konsey toplantısı halini alan Boulogne görüşmelerinde San Remo Konferansı'nda alınan kararlar aynen kabul edildi.⁵³

⁴⁸ Makedonia, 7 Haziran 1920.

⁴⁹ Akşin, a.g.e., s. 160.

⁵⁰ Dalby, a.g.e., 2014, s. 135.

⁵¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973, s. 460.

⁵² Makedonia, 10 Haziran 1920.

⁵³ Dalby, a.g.e., s. 135.

Venizelos 23 Haziran'da, Lloyd George'un ısrarla yeterli güçleri olup olmadığı sorusunun cevabını Yunanistan'a dönüşte Bakanlar Kurulu toplantısında şu şekilde yineledi:

“Ulusal tarihimizin bu önemli ve ciddi sürecinde her türlü durumu göz önüne aldım ve Lloyd George'a yalnızca İngiltere'ye yardım etmeyi değil İzmir'teki cephede Kemal'in askerleri karşısında tüm Marmara kıyılarını kontrol altına alacağımızı söyledim. Yunanistan'ın, bu girişimi esnasında Müttefiklerden ekonomik anlamda yardım istemediğini de açıkladım.”⁵⁴

Venizelos'un bu açıklaması özellikle Müttefiklerin ekonomik desteğine ihtiyaç duymadığını belirtmesi anlamında da önem taşımaktadır. Yaklaşık bir yıldır Anadolu'da bulunan Yunan kuvvetleri göz önüne alındığında, Yunanistan'ın ekonomik anlamda refah içinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Venizelos için hayati öneme sahip tek konu, Müttefiklerin ikna edilmesi ve Anadolu'daki Yunan nüfuzunun resmiyet kazanmasıydı.

Diğer yandan barış antlaşmasının tatbiki için maddi imkânlarının yeterli olduğunu düşünen ve Venizelos'un fikirlerini tamamıyla destekleyen Yunanistan'ın Paris Büyükelçisi Romanos da durumu şöyle özetliyordu:

“Andlaşmanın bizimle ilgili her maddesinin tatbik ve hayat kabiliyeti vardır. Biz, andlaşmanın bize ait olan maddelerini, müttefiklerimizden tek bir asker ve tek bir frank istemeden yürütmeye karar vermiş bulunmaktayız. Bu, gerek İzmir, gerekse Trakya için böyledir. Biz kendimizi, bu işleri başarabilecek kadar kuvvetli görüyoruz. Şimdiye kadar işgal masraflarımız, bir milyar beş yüz milyon frangı aşmıştır. Bundan, hiçbir vakit Yunanistan'ın mali sıkıntıya düştüğü manası çıkmaz. İzmir'in işgali, Yunanistan'ın refah ve saadeti için çok lüzumlu bir şarttır.”⁵⁵

Astir gazetesi, 27 Haziran'da “Manisa Alaşehir'deki onurlu zafer haberimiz Venizelos'ta heyecan yarattı”⁵⁶ başlığıyla Yunan ilerleyişi haberini okuyucularına duyurduktan 3 gün sonra, 30 Haziran'da Yunanlar Balıkesir'i de işgal ettiler.⁵⁷

⁵⁴ Mparpis, a.g.e., s. 389.

⁵⁵ Bıyıklıoğlu, a.g.e., c. I., s. 345.

⁵⁶ Astir, 14 Haziran 1920.

⁵⁷ Sonyel, a.g.e., s. 231.

1 Temmuz'da, General Paraskevopoulos Venizelos'a çektiği telgrafta, Anadolu'daki Yunan ilerleyişini daha etkin kılmak için iki yol sundu: Bunlardan ilki, işgal mevzilerindeki Yunan varlığını aynen muhafaza etmek ve Doğu Trakya'yı işgal etmek için daha genel bir harekâtla Anadolu seferini yeniden organize etmek, ikincisi ise; Trakya'dan vazgeçerek Türk kuvvetlerini yok edinceye kadar Anadolu'daki harekâtı sürdürmek... Venizelos birinci seçeneği tercih etti⁵⁸ ve Trakya konusundaki inadını ortaya koydu.

Belçika'nın Spa kentinde 11 Temmuz'da başlayan Müttefik görüşmelerinde⁵⁹ Venizelos, İngiltere ve Fransa'ya Anadolu'dan aktarılacak bir ya da iki bölük ile Doğu Trakya'yı işgal edebilmek için baskıda bulundu.⁶⁰ Venizelos Trakya'yı ele geçirmek için antlaşmanın imzalanmasını bekleyemeyecek kadar sabırsız bir tutum sergilemişti. Spa Konferansı sonunda Müttefiklerin, Türklerin alınan kararları kabul etmesini istemesi sonucunda Büyük Millet Meclisi 18 Temmuz 1920 tarihinde gerçekleştirdiği gizli bir toplantıyla Mîsâk-ı Millî sınırları içindeki milleti ve vatani kurtarmak için and içti. İstanbul hükümeti ise 20 Temmuz'da (tam aksi bir şekilde) antlaşmanın imza edilmesi kararını verdi. Bu karardan iki gün sonra Yıldız Sarayı'nda Saltanat Şurası toplandı ve Topçu Feriki Rıza Paşa hariç tüm şura üyeleri antlaşmayı onayladı.⁶¹ 20 Temmuz'da yaşanan diğer önemli bir olay da Yunan kuvvetlerinin Doğu Trakya'yı işgal etmesiydi.⁶² Bu işgalin ön hazırlığı, 6 Temmuz tarihinde İngiliz kuvvetlerinin Mudanya, Gemlik ve İzmit'i işgal etmesi⁶³ ile tamamlanmıştı bile. Venizelos'un Doğu Trakya'nın işgali konusundaki ısrarı ve hattâ "başarısı" karşısında, İngiltere Genelkurmay Başkanı Wilson'un aklında, Venizelos'un Trakya konusunda bu kadar istekli ve aceleci olmasında, İstanbul'a yakın olmak hattâ sahip olmak fikrinin baskın olduğu şeklinde bir algı oluşmuştu.⁶⁴

Temmuz ayında Venizelos artık yavaş yavaş hedefine ulaştığının farkındaydı. Ancak Haziran ayında İtalya'da gerçekleşen hükümet değişikliği Yunan-İtalyan

⁵⁸ Smith, **a.g.e.**, s. 184.

⁵⁹ Olcay, **a.g.e.**, s. 595.

⁶⁰ Dalby, **a.g.e.**, s. 135.

⁶¹ Tansel, **a.g.e.**, s. 170-173.

⁶² Stiliano Gonata, **Apomnimonemata 1897-1957 [Memoirs 1897-1957]**, Athinai 1958, s. 144.

⁶³ Taha Akyol, **1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye**, Doğan Kitap, İstanbul 2016, s. 272.

⁶⁴ Dalby, **a.g.e.**, s. 135.

ilişkilerinde önemli bir gerilime neden olmuş, bu gerginlik Temmuz ayında somutlaşmıştı. 1919 Tittoni- Venizelos antlaşmasının imzalanmasından tam bir yıl sonra, antlaşmayı feshetmek istediğini dile getiren Giolitti hükümeti,⁶⁵ bu tavırla dış politikasındaki değişimin sinyallerini veriyordu. Antlaşmanın feshedilmesiyle, On İki Ada'nın mülkiyet hakkının Türkiye'den alındıktan sonra Yunanistan'a devredilmesi koşulu da ortadan kalmış oluyordu. Sevr Antlaşması'nın imzalanmasının ertelenmesine neden olan bu gelişme Venizelos'u o kadar huzursuz etmişti ki, barış antlaşmasını imzalamama tehdidinde bile bulunmuştu. Venizelos, 26 Temmuz'da Millerand'a, İtalyan sorunu çözümlenene kadar barışı imzalamayacağını bildirirken,⁶⁶ konu ile ilgili olarak İtalyan basını Yunanistan'a tepki gösterdi ve Kont Sforza'ya Venizelos'un bu blöfü karşısında yılmaması için destek verdi. Diğer yandan Atina basınında da çıkan "*İtalya'nın Anadolu'daki tutkulu Yunanlara karşı her türlü vahşet, şiddet ve yağmalama olaylarını teşvik ettiği*" yönündeki suçlamalar ilişkileri iyiden iyiye gerdi.⁶⁷

Ancak yaşanan gelişmeler gösteriyor ki, bu durum Venizelos'un Trakya ve hattâ Sevr konusundaki konsantrasyonunu etkilememiş, araya Müttefiklerin girmesi bu konuda da Venizelos'a cesaret vermişti. Zira barışın imzalanmasına kısa bir süre kala Venizelos tüm dikkatini Trakya'ya verirken, bu bölgenin artık Yunan toprağı olduğunu meşrulaştırmak için elinden geleni yaptı.

Yunan kuvvetleri ile birlikte Yunanistan Kralı Aleksandros da Edirne'ye girdi ve hattâ Kral'ın onuruna Dedeğaç'a Aleksandroupoli (Aleksandos'un şehri) ismi verildi.⁶⁸ Bu adlandırmayla yalnızca kral onurlandırılmakla kalmıyor, Trakya'nın "*Helenleşmesi*" adına da önemli bir adım atılıyor, Kral ve hükümet yakınlaşması başlıyor ve hattâ işgal meşrulaştırılarak Kraliyetin geleneksel önyargısı kırılıyordu. Bu çerçeveden bakıldığında (yeni ismiyle) Aleksandroupoli yeni bir dönemi işaret ediyordu. Temmuz ayının sonuna doğru Yunan Komutanlığı artık Edirne'nin bir Yunan şehri olduğunu ilan ederken, Bütün Trakya artık Yunan kontrolüne girmişti bile.⁶⁹

⁶⁵ Smith, a.g.e., s. 240.

⁶⁶ Poul C. Helmreich, **From Paris to Sevr, The Partition of Ottoman Empire at the Peace Conference 1919-1920**, Ohio State University Press, 1974, s. 320.

⁶⁷ Fabio L. Grassi, **İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 125-126.

⁶⁸ Dalby, a.g.e., s. 136.

⁶⁹ Akyol, a.g.e., s. 274.

İmza Günü 10 Ağustos 1920: Yedi Antlaşma

O dönemde Yunanistan'ın kullanmakta olduğu Julius/Julyen takvime göre 28 Temmuz, Gregorius/Gregoryen takvimine göre ise 10 Ağustos tarihine denk gelen gün, Türk Heyeti⁷⁰ Yunan-İtalyan Antlaşması'ndaki son değişiklikler yapıldıktan sonra, saat 15.00'da Sevr'deki ünlü porselen fabrikasına geldi.⁷¹ Millerand başkanlığında, saat 17.00'da imzalanan⁷² Sevr Antlaşması'na göre “Yeni Yunanistan yaratıldı”.⁷³

Fotoğraf 1; Venizelos Sevr Antlaşmasına İmza Atarken

Kaynak: Benaki Müzesi, Venizelos Arşivi, 201.03.088

10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Barış Antlaşması dışında altı antlaşma daha imzalandı;

- ✓ Müttefikler ve Yunanistan arasında Yunan Sevr'i
- ✓ Müttefikler ve Yunanistan arasında Trakya Sevr'i,
- ✓ Ermenistan ile Azınlık antlaşması,

⁷⁰ Eski Maarif Nazırı Bağdatlı Mehmed Hadi Paşa, Eski Şurayı Devlet Reisi Rıza Tevfik Bey ve Bern Sefiri Reşat Halis Bey.

⁷¹ **Akropolis**, 29 Temmuz 1920.

⁷² Osmanlı temsilcileri antlaşmaya imzalarını saat 16.08'de atmışlardır. Seha Meray-Osman Olcay, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri (Mondros Bırakışması, Sevr Andlaşması, İlgili Belgeler)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s.41.

⁷³ **Ethnos**, 29 Temmuz 1920.

- ✓ Yunan-İtalyan Antlaşması,
- ✓ İtalya ile Avusturya Macaristan'ın mirasçısı devletler arasındaki sorunları çözen antlaşma,
- ✓ Doğuda ekonomik sözdinletirlik alanlarını saptayan Üçlü Pakt.⁷⁴

Yunanistan'ı doğrudan ilgilendiren dört antlaşmaya (Türk Sevr'i, Yunan Sevr'i, Trakya Sevr'i ve Yunan-İtalyan Antlaşması) değinmeden önce bunlardan ikisinin, başka bir deyişle Yunan Sevr'i ile Trakya Sevr'i'nin bazı maddelerinin Türk Sevr'i içinde bulunmasının, bu antlaşmayı daha kapsamlı ve etkili hale getirdiğini belirtmek gerekiyor. Öte yandan Sevr Barış Antlaşması'nın yalnızca Yunanistan'a verilecek topraklarla sınırlı kalmadığı da dikkate alınmalıdır. Zira Antlaşma metni içinde "*Siyasal Hükümler*" başlığı altında, İstanbul, Boğazlar, Karadeniz, Marmara Denizi, Adalar, Irak, Kürdistan, Ermenistan, Suriye, Filistin, Mısır, Sudan, Kıbrıs, Fas, Tunus, Libya gibi bölgelere dair pek çok yeni düzenlemenin yanı sıra, "*Genel Hükümler*" içinde de azınlıkların korunması, kara, hava ve deniz kuvvetleri ile silah ve cephane gibi pek çok konuya ilişkin maddeler yer almaktaydı.⁷⁵

Osmanlı Devleti ve İtilaf Devletleri arasında imzalanan Sevr Barış Antlaşması'nda İzmir konusundaki belirlemeler 65. maddeyle başlamakta ve 83. maddeye kadar devam etmekteydi. 66. madde İzmir kentine bitişik alanın coğrafi sınırını belirlerken, diğer maddeler Yunanların İzmir'de üstlendikleri yükümlülükleri aktarmaktaydı.⁷⁶ 86. madde ise Yunanistan'ın, Edirne'de yaşayan azınlıklara yönelik belirlenecek koşulların başka özel bir antlaşmayla belirlenmesine rıza göstereceğini vurgulamaktaydı.⁷⁷ 86. maddede kısaca değinilen ve "*Treaty Concerning the Protection of Minorities in Greece*", "*Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma*" adıyla imzalanan diğer belge (Yunan Sevr'i), 20 maddeden oluşmakta ve 10 Ağustos 1920 tarihinden itibaren

⁷⁴ Helmreich, a.g.e., s. 241.; Olcay, a.g.e., s. XLV.

⁷⁵ Maddelerin detayları için bkz. Nihat Erim, **Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.

⁷⁶ Erim, a.g.e., s. 552-557.

⁷⁷ Erim, a.g.e., 558.

(ve de sonrasında), Yunanistan topraklarında yaşayan azınlıklara dair uygulanacak statüyü belirlemekteydi.

Yunan Sevr'inin detaylarına girmeden önce neden böyle bir antlaşmaya ihtiyaç duyulduğu sorusunun cevaplanması önemlidir. Özellikle Müttefiklerin, Yunanistan'ın Balkan Savaşları sonrasında sınırlarını büyük oranda genişletmiş olmasından hareketle, mevcut Yunanistan sınırları içinde ikamet etmeye devam eden azınlıkların statüsünü belirlemek istemesi, büyük ihtimalle 1913 yılında imzalanan Atina Antlaşması'nın yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Çünkü şartlar artık tamamen değişmiştir, Milletler Cemiyeti'nin azınlık hakları anlayışı ortaya çıkmıştır ve Yunanistan artık Anadolu'ya ve Trakya'ya kadar ilerlemiştir. Dolayısıyla 1913'tekinden daha da geniş sınırlara kavuşan Yunanistan için azınlık hakları daha önemli bir sorun haline gelecektir.

Baskın Oran'ın deyimiyle Milletler Cemiyeti sisteminin en tipik örneklerinden biri olan Yunan Sevr'i, Yunanistan'da yaşayanlara hiçbir ayırım yapılmaksızın hak eşitliğinin sağlanmasını ve bu hakların, Krallığa eklenebilecek topraklarda da geçerli olacağını öngörmesi açısından oldukça dikkat çekicidir.⁷⁸ Bu dikkat çekici husus, Müttefikler tarafından, Yunanistan'ın ileriki zamanlarda da olası toprak taleplerine yeşil ışık yakıldığı şeklinde bir algı yaratmaktadır. Öte yandan Türk Sevr'ine göre henüz tam anlamıyla Yunanistan'a verilmeyen İzmir,⁷⁹ buna verilebilecek iyi bir örnektir.

Trakya konusunda ise Sevr Antlaşması'ndan önce imzalanan Bükreş (1913) ve Neuilly (1919) Antlaşmalarıyla Müttefikler ve Bulgaristan arasında paylaşılan topraklar Trakya Sevr'i ile yeniden taksim ediliyor, Bükreş Antlaşması neredeyse Bulgaristan aleyhine yok sayılıyordu.

Batı Trakya konusunda Balkanlı Devletler ile Bulgaristan arasında 1913 yılında imzalanan Bükreş Anlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmış, 27 Kasım 1919'da Neuilly Sur Seine'de imzalanan Neuilly Antlaşması'na göre de Batı Trakya'nın dağlık kuzey kısmı Bulgaristan'da kalmıştı ve Müttefikler de güney kısmını ele geçirmişti.⁸⁰

⁷⁸ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1986, s. 43.

⁷⁹ Türk Sevr'i, ya da Türkçe literatürde Sevr Barış Antlaşması olarak geçen antlaşmanın, 83. maddesi, İzmir'in yönetiminin beş yıllık bir süre geçtikten sonra Yunanistan Krallığına verilmesini taahhüt etmektedir. Erim, **a.g.e.**, s. 557.

⁸⁰ Oran, **a.g.e.**, s. 10-11.

1920 yılındaki yeni düzenlemeye göre, Batı Trakya artık Yunanistan'ındı. Hem de Yunanistan'ın bu bölgeyi Bulgaristan'a bırakmak zorunda kaldığı 10 Ağustos 1913 tarihinden tam 7 yıl sonra. Aynı tarihe denk gelen Sevr Antlaşması işte bu yüzden Venizelos tarafından “*Bükreş Antlaşması'nın yedinci yıldönümünde imzalanan antlaşma*” olarak tanımlanarak adeta gecikmiş bir teslimiyet ve iade olarak yorumlanmıştı. Diğer yandan Trakya'yı Yunanistan'a devreden Trakya Sevr'i, Türk Sevr'inin 84. maddesini⁸¹ de onaylıyordu.

Antlaşmanın imzalanmasının hemen ardından Venizelos orduya bir tebrik telgrafi çekerek, bir hafta boyunca⁸² dualar okutulmasını ve zafer bayramı kutlamalarının yapılmasını istedi.⁸³ Akropolis gazetesinin manşetine, “*Yaşa Büyük Yunanistan*”, “*Atina, Türk Antlaşması'nın İmzalanmasını Kutluyor*” şeklinde taşıdığı antlaşma haberi, Venizelos'un demeciyle süslenerek Yunan kamuoyuna duyuruldu. Venizelos antlaşmayı imzalamaktan duyduğu mutluluğu ifade ederken, Neuilly Antlaşması ile Bulgaristan'ın feragat ettiği Batı Trakya'yı Yunan sınırlarına katmış olmanın gururunu da saklamıyordu. “*Her türlü zor koşullarda*” bu antlaşmayı imzalamanın başarısını halkına armağan eden Yunan lider şükranlarını sunuyordu.⁸⁴ Diğer yandan, Yunan halkına hitaben Bükreş Antlaşması'nın imzalanmasının 7. yıldönümünde⁸⁵ Sevr Barış Antlaşması'nı imzalamaktan duyduğu memnuniyeti ifade ediyordu. Batı Trakya'nın artık Yunanistan'a bırakıldığını halkına müjdeleyen Venizelos ayrıca, böyle bir halkı yönetiyor olmaktan duyduğu gururu da ifade etmekten geri kalmıyordu.⁸⁶

⁸¹ 84. madde: 27 Kasım 1919 tarihinde Neuilly-sur-Seine'de imzalanan antlaşmada Bulgaristan'a tanınan sınırlar saklı kalmak üzere, Türkiye, eski Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasında ve iş bu antlaşma ile saptanan Türkiye sınırları ötesindeki bütün haklarından Yunanistan yararına vazgeçer. Erim, **a.g.e.**, s. 557.

⁸² Yunanca kaynaklarda bu duaların 2-7 Ağustos 1920 tarihleri arasında okutulmasının istendiği belirtilmektedir. Gregorius yani Miladi takvime göre bu tarihler 15-20 Ağustos 1920 tarihlerine denk gelmektedir.

⁸³ Gonata, **a.g.e.**, s. 145.

⁸⁴ **Akropolis**, 30 Temmuz 1920.

⁸⁵ Balkan Savaşları sonunda Balkanlı Devletler arasında imzalanan ve Trakya'yı Bulgaristan'a bırakan Bükreş Antlaşması Sevr Antlaşması'nın imzalandığı gün, 10 Ağustos 1913'te imzalanmıştır. Dolayısıyla aynı tarihte imzalanan Sevr ile Trakya'nın Yunanlara verilmesi, tam yedi yıl sonra gerçekleşen gecikmiş bir iade olarak yorumlanmıştır.

⁸⁶ Kostas Hatziantoniou, **Mikra Asia, O Apeleftherotikos Agonas (1919-1922) [Asia Minor, Struggle of Liberty 1919-1922]**, İolkos, Athina 1995.

Sevr'in imzalanmasıyla İzmir'de de hareketlilik başlamış, Venizelos'un Girit'ten hukukçu eski arkadaşı ve Epir eski Genel Valisi olan, Yunan Yüksek Komiseri Aristidis Stergiadis⁸⁷ İzmir bölgesel yönetimini Türklerden resmen almıştı. Antlaşmanın imzalanmasından bir gün sonra Stergiadis'in genel sekreteri Gunarakis, Yüksek Komiserlik İslam İşleri Şubesi Başkanı Naipzade Ali Efendi ile birlikte Hükümet Konağına gelerek Vali Vekili Defterdar Ahmet Besim Bey'den İzmir'in yönetimini Yunanistan adına devraldı.⁸⁸ Bu gelişme Yunanlar açısından “*duygusal*” bir andı.⁸⁹

Yine aynı gün Tittoni-Venizelos antlaşması yerine imzalanan ve Bonin Longare⁹⁰-Venizelos Antlaşması adıyla anılan Yunan-İtalyan Antlaşması, uygulanabilirliği Sevr Antlaşması'na bağlanmış bir antlaşmaydı. Son maddesinde belirtildiği şekilde Sevr ile aynı gün yürürlüğe girecek olan bu antlaşmaya göre,⁹¹İtalya Rodos ve Meis hariç On İki Ada ve ona bağlı adacıkları Yunanistan'a devrediyor, on iki ay içinde Rodos'a muhtariyet vermeyi kabul ediyordu. Ayrıca antlaşmanın diğer dikkat çekici maddesi de İtalya'nın, ancak İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk etmesi halinde Rodos'ta halk oylaması yapılacağını kabul ettirmesiydi. Aynı antlaşmaya göre, adalar halkı Yunan vatandaşı sayılacak ve Yunanistan İtalya'nın adalarda yapmış olduğu masrafları ödeyecekti. Sevr Antlaşması'nın uygulanmaması, On İki Ada'nın Yunanistan'a verilmesini engellerken, buradaki İtalyan işgalinin sürmesine neden olacaktı.⁹²

Venizelos'a Suikast Girişimi ve Atina'ya Dönüşü

10 Ağustos 1920'de özellikle Türkler ile yapılan Sevr Antlaşması sonunda Venizelos ülkesi için önemli bir virajı almış ve adeta düzlüğe çıkmıştı. Bu antlaşma Yunanistan için bir “*zaferdi*”. Ancak Yunanistan'da bu konuda bir fikir birliği yoktu ve bunun işareti gecikmedi.

Antlaşmanın imzalanmasından iki gün sonra Yunan heyeti Orient Express ile Atina'ya dönmek için Paris'teki Lion Garı'na gitti. Yunan heyetine refakat etmek için Yunan büyükelçi vekili de oradaydı. Öte yandan Venizelos'un güvenliğinin sağlanması

⁸⁷ Dalby, **a.g.e.**, s. 130

⁸⁸ Yavuz Özmakas, **İyonya'da Son Akşam Yüksek Komiser Stergiadis'in İzmir Günleri**, Şenocak Yayınları, İzmir 2010, s. 77.

⁸⁹ Smith, **a.g.e.**, s. 187.

⁹⁰ İtalya'nın Paris Büyükelçisi.

⁹¹ Grassi, **a.g.e.**, s. 127.

⁹² Cevdet Küçük, “Oniki Ada”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. XXXIII, s. 354.

konusunda alınan istihbaratın bu defa doğrulanacağı kimsenin aklına gelmemişti. Venizelos zafer sarhoşluğu içindeyken, yapılan planlar, hem Yunan liderin hem de Yunanistan'ın kaderini değiştirmek üzerine kurgulanmıştı.

Olay günü sabah saatlerinde önce Yunan elçiliğine giden Astsubay Apostolos Tserepis ve suikast teşebbüsünü gerçekleştirecek olan Üsteğmen Georgios Kiriakis adlı iki Yunan askeri Lion Garı'na geldiler. Vardıklarında Yunan heyetinin de gelmekte olduğunu gördüler. Venizelos'a 15 metre mesafeden ateş eden Kiriakis bir anda Fransız polislerin müdahalesiyle karşılaşırken, Başbakanın korumaları da aynı anda harekete geçti. Le Journal gazetesinin bildirdiğine göre Venizelos omzunun arkasından, baldırından ve kol bileğinden yaralandı.⁹³

Anılarında, Venizelos'a yönelik suikast girişimini Tekirdağ'dan Mudanya'ya geçerken haber aldığını belirten Mazarakis, bu olayın Sevr'in imzalanmasından hemen sonra gerçekleşmesinin onda birtakım düşünceler uyandırdığından bahsetmektedir. Ona göre Yunan halkının bir kısmı bu "ulusal başarıdan" çok da mutlu değildi.⁹⁴ Mazarakis'in Yunan halkının durumuna yönelik yaptığı bu yorumun cevabını şüphesiz ki Yunanistan'ın 1912 yılından beri savaşıyor ve yorgun olmasında aramak gerekmektedir. Dolayısıyla Mazarakis'e göre Yunan halkı o kadar yorgun ve bıkkındır ki Sevr gelişmesini ulusal bir başarı olarak okumamıştır.

Diğer yandan Venizelos'a yönelik suikast girişimi Avrupa'da büyük üzüntüyle karşılanırken, Yunanistan'da ise adeta fırtınalar kopardı. Her ne kadar Kral Aleksandros Venizelos'a fazla muhalif gibi gözükme de selefi ve babası Konstantinos ile Venizelos arasında Birinci Dünya Savaşı yıllarında savaşa girmek konusunda yaşanan fikir ayrılıkları ve yine aynı dönemde bu fikir ayrılığının neden olduğu ulusal bölünme halen devam etmekteydi. Zira suikast girişimini gerçekleştiren askerlerin kralcı olması, bunun en önemli göstergesiydi. Öte yandan bu suikast girişimi sonrasında planlananlar, Yunanistan'ın kaderini değiştirmeye yönelikti. Suikastçı subaylar, girişimden bir gün önce Subay Skilakaki'den bir telgraf almışlardı. Bu telgrafa göre suikasttan bir gün sonra Atina'da şafak vakti bir darbe gerçekleştirilecekti.⁹⁵

⁹³ Tzanakaris, **a.g.e.**, s. 253-254.

⁹⁴ Aleksandrou Mazaraki- Ainiános, **Apomnimonevmata [Memoirs]**, İkaros, (T.Y.), s. 279.

⁹⁵ Tzanakaris, **a.g.e.**, s. 253.

Tüm bu gelişmelerin akabinde Yunanistan’da Venizelos karşıtı Kralcılarla ilgili kovuşturmalar başlarken, Venizelos yanlısı kalabalıklar, muhalif gazetelere saldırarak ortalığı yerle bir etti.⁹⁶ O dönemde yıldızı parlayan düşünür ve anti-Venizelist politikacı İon Dragumis ise Kiphisia’daki evinden Atina’ya giderken güvenlik kuvvetleri tarafından yolda durdurularak kurşuna dizildi.⁹⁷

Fotoğraf 2; Venizelos Suikast Sonrası Paris’te Dinlenirken.

Kaynak: Benaki Müzesi, .Venizelos Arşivi, 101.01.170-1

Venizelos’a yönelik suikast girişimi haberi 13 Ağustos tarihinde İzmir’e ulaşmış, İzmir Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis de durumdan büyük üzüntü duymuştu.⁹⁸

Venizelos ise Sevr Antlaşması’nın imzalanmasının hemen ardından gerçekleşen bu suikast girişimi ânını “*on el ateş edildi neyse ki bana iki kurşun isabet etti*” şeklinde özetlerken, bu suikastın yalnızca iki askerin girişiminden ibaret olmadığını, meşru Kralcı

⁹⁶ Smith, **a.g.e.**, s. 211.

⁹⁷ M. Apostolopulu-K. Hatziantoniou, **İstoria tou Ellinikou Ethnous [History of Greek Nation]**, Pelekanos, Athina (T.Y.), S. 306.

⁹⁸ Sonyel, **a.g.e.**, s. 237.

Parti'nin asıl sorumlu olduğunu ifade etmişti.⁹⁹ Yunan lider, kendisine sıkılan kurşunun Yunanistan'ı yıkmaya yetmediğini söylemiş, çalışmalarının devam edeceğinin ve umutlarının yeşermekte olduğunu da altını çizmişti.¹⁰⁰

Görüldüğü gibi Sevr, imzalanmasının ardından büyük bir fırtına kopardı. Yunan iç politikasını etkileyen suikast girişimi her ne kadar Avrupa'da da yankı uyandırmış olsa da, antlaşmaya yönelik eleştiriler bu olayın gölgesinde kalmamıştı.

Sevr'e yönelik Yunan bakış açılarından bahsedilecek olursa, Yunanistan'da zaten 1915 yılında başlamış olan ve Kralcılar - Venizelosçular şeklinde bir bölünmeye sebep olan siyasi fikir ayrılıkları elbette ki Sevr Antlaşması'na olan eleştirilere de yansımıştır. Venizelosçular Sevr konusunda desteklerini esirgemezken, Yunan Genelkurmayı'nın hazırladığı bir tarih kitabında, Sevr Antlaşması'nın Yunanistan'ı zor durumda bıraktığına ve antlaşmanın geçerli olabilmesinin Kemalist kuvvetlerin Yunanlar tarafından yenilmesine bağlı olduğu, Fransa ve İtalya'nın da bu antlaşmayı isteksizce imzaladıkları ifade edilmiştir.¹⁰¹

Buna ek olarak Sevr'i "*geçersiz bir antlaşma*", "*ulusal çıkarları onaylayan bir antlaşma*", "*1922 felaketinin ön koşullarını içeren antlaşma*" şeklinde tanımlayan kişiler de mevcuttu.¹⁰²

Diğer yandan, Raymond Poincare'nin Sevr ile ilgili yapmış olduğu açıklama, Fransa'nın Sevr'den ne derece etkilendiğini ortaya koymaktaydı. Sevr Antlaşması'nın Fransa'nın Doğu'daki varlığını korkunç şekilde azalttığını, Anadolu'daki tesir ve mevcudiyetini ise sıfıra indirdiğini belirten Fransız devlet adamı, Aralık ayında verdiği başka bir demeçte de Venizelos'un vatani adına beslediği büyük ihtirasın, Britanya'nın geniş doğu programını gerçekleştirmesine yaradığını ifade etmişti.¹⁰³

⁹⁹ Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 173.309.07-1, 2.

¹⁰⁰ Tatiana Stavrou, **O En Konstantinupoli Ellinikos Filologikos Syllogos: To İpurgio Paidias tou Alitrotu Ellinismu [Greek Literary Association of Constantinople: Ministry of Education of Unransomed Hellenism]**, Athinai 1967, s. 298.

¹⁰¹ Erdem, **a.g.e.**, s. 240.

¹⁰² Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Erdem, **a.g.e.**, s. 240-241.

¹⁰³ Kitsikis, **a.g.e.**, s. 61-62.

Fotoğraf 3; Venizelos ve Kral Aleksandros Panathinaikos Stadyumu'nda Sevr Antlaşması Kutlamalarını İzlerken

Kaynak: Benaki Müzesi, Venizelos Arşivi, 201.03.100

Suikast girişiminden dört gün sonra Averof Zırhlısıyla Yunanistan'a doğru yola çıkan¹⁰⁴ Venizelos 20 Ağustos'ta Atina'ya ulaştı. 31 Ağustos'ta acil bir şekilde toplanan Bakanlar Kurulu toplantısında seçim kararı alınırken,¹⁰⁵ Venizelos, 7 Eylül 1920'de Türk Sevr'i ve Yunan-İtalyan Antlaşması hakkında bilgi vermek ve bu antlaşmaları Meclis'e sunmak için kürsüye omzundaki askı ile çıktı.¹⁰⁶ Antlaşmalar hakkında bilgi verdikten sonra meclis tarafından “Yunanistan'ın velinimetini ve vatanın kurtarıcısı” olarak ilan edildi.¹⁰⁷ Diğer yandan Meclis'te Sevr'in onaylanmasından sonra, Yunan Meclis Başkanı Themistoklis Sofulis yaptığı bir konuşmada, Yunanistan ile Eleftherios Venizelos'un özdeş olduğunu belirterek¹⁰⁸ “Sevr başarısını” yüceltti. Doğal olarak, mecliste Sevr Antlaşması'nın Venizelos ve Yunanistan için bir zafer olduğu konusundaki fikirler ağırlıktaydı.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Gibbons, a.g.e., s. 373.

¹⁰⁵ Akropolis, 18 Ağustos 1920.

¹⁰⁶ Gibbons, a.g.e., s. 373.

¹⁰⁷ M. Apostolopulu-K. Hatziantoniou, a.g.e., s. 306.; Akropolis gazetesi 26 Ağustos 1920 tarihli sayısının ikinci sayfasında aktardığı haberde, Meclisin Venizelos'u “Kurtarıcı” olarak ilan ettiğini ve ona bu sıfatı verdiğini belirtmiştir. Akropolis, 26 Ağustos 1920.

¹⁰⁸ Dalby, a.g.e., s. 137.

¹⁰⁹ Helmreich, a.g.e., s. 236.

27 Eylül 1920 tarihinde, Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanması vesilesiyle büyük bir kutlama tertip edildi. Sabah, şükür ayinleriyle Panathinaikos Stadyumu'nda başlayan bu törende Kral Aleksandros ve Venizelos'un yan yana oturarak gösterileri izlemeleri, Kralcı subaylar tarafından gerçekleştirilen suikast girişiminin, Yunan siyasetinin iki önemli figürü arasında bir ayrışmaya neden olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Diğer yandan Yunanistan'ın bu iki önemli figürünün aynı karede yer alması, Yunanistan'ın içte ve dıştaki düşmanlarına verilen bir cevap olarak da addedilmişti. Akropolis gazetesi, kutlamaların yapıldığı gün "*Bugün sıradan ulusal bir gün değil*" şeklinde manşet atarken, kutlama ile Yunan halkının adeta yeniden vaftiz edildiğini belirtmiş ve "*Ebedi Şef*" olarak adlandırdığı Venizelos'un büyük erdeminin yüceltilmesi açısından da kutlama gününün önemine dikkat çekmişti.¹¹⁰ Aynı gün Yunan halkına yönelik bir tebliğ yayımlayan Kral Aleksandros, Yunan halkını en kalbi dilekleriyle kutladığını belirtirken, karada ve denizde, Balkan Savaşları'nda ve sonrasında önemli bir başarı sağlayan Yunanistan'ın büyük prestij kazandığını, "*1821 Yunan Bağımsızlığı*"na da gönderme yaparak ifade etti.¹¹¹ Venizelos da aynı gün yayınladığı demeçte, devlet teşkilatının kararlı bir şekilde yeniden örgütlendiğini belirtirken, Yunan neslinin üzerine düşen görevi tamamlayıp kuvvetlendirmesi gerektiğine vurgu yaptı.¹¹²

Bu arada, Sevr Antlaşması anısına bir de madalyon tasarlanmış ve üzerinde Venizelos'un resminin bulunduğu bu madalyon ile Sevr adeta ölümsüzleştirilmeye çalışılmıştı. Ancak Yunanistan açısından Sevr, düşünüldüğü gibi bir mutlu son ya da bitiş olmadı. Naif Kral Aleksandros Ekim 1920'de sarayın bahçesinde evcil bir maymunun ısırması sonucu hayatını kaybederken, Kasım ayında yapılan seçimlerde Yunan halkı, Venizelos'un tüm ideallerine sert bir cevap vererek, hem Sevr'i hem de Megali İdea'ya veto etti. Kasım 1920'den sonra Yunanistan'da Kral Aleksandros'suz ve Venizelos'suz yeni bir dönem başladı.

¹¹⁰ **Akropolis**, 14 Eylül 1920.

¹¹¹ **Estia**, 14 Eylül 1920.

¹¹² **Estia**, 14 Eylül 1920.

Fotoğraf 4; Sevr Antlaşması Hatırası için Hazırlanan, Ön Yüzünde Venizelos'un Resmi Bulunan ve Arka Yüzünde "1920 Sevr Antlaşması" Yazan Gümüş Madalyon.

Kaynak: Benaki Müzesi, Venizelos Arşivi, 01.070 β -2002; Benaki Müzesi, Venizelos Arşivi, 01.070. α- 2002.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile birebir savaşmayan Yunanistan, Mondros Mütarekesi'nde herhangi bir toprak da elde etmemişti. Ancak Yunan Başbakan Venizelos, barış antlaşmasında mütarekedeki durumun tekrar etmesinin önüne geçmek için, çalışmalarına Paris Barış Konferansı sürecinde başlayarak sonraki görüşmelerde elde edeceği konumu garantilemeyi başarmıştır. Barış görüşmeleri ile ilgili hemen her görüşme ve konferansta bizzat bulunan Venizelos'un bu görüşmelerdeki genel eğilimi, İzmir ve özellikle Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi konusunda Müttefikleri ikna etmek üzerine odaklanmıştır. Venizelos, bu konudaki çalışmalarında başarılı da olmuştur.

Öte yandan Nisan ayında, hem Yunanistan hem de Türkiye açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile Venizelos bu defa Müttefikleri, Sevr Antlaşması'nı Ankara hükümetine kabul ettireceği konusunda ikna etme çalışmalarına başlamıştır. Diğer önemli bir gelişme de San Remo Konferansı'nda antlaşmaya son şeklinin verilmesidir. Böylelikle Venizelos, ideali ve ülkesi adına yaklaşık bir buçuk yıldır yaptığı çalışmaların sonucuna yaklaşmıştır.

10 Ağustos 1920 günü imzalanan yedi farklı antlaşma her ne kadar birbirinden bağımsız gibi görünüyorsa da Türk Sevr'i olarak adlandırılan Sevr Barış Antlaşması aynı gün imzalanan diğer antlaşmaları kapsar nitelikte bir özellik taşımaktadır. Birer maddeyle de olsa diğer antlaşmalara gönderme yapan maddelerin bulunması, Sevr Antlaşması'nın önemini gözler önüne sermektedir.

1919 ve 1920 yıllarında bütün enerjisini Yunan çıkarlarına uygun bir antlaşma için harcayan Venizelos, emeklerinin tümünün karşılığını 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması ile alırken, bu siyasi hamlenin bedellerini henüz Yunanistan'a dönmeden yaşadığı suikast girişimiyle ödemeye başlamıştır. Bu suikast girişimi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Venizelosçular ve Kralcılar arasında başlayan ulusal bölünmenin halen devam ettiğini göstermekle kalmamış, Yunanistan içinde de bir kaosa neden olmuştur. Kral Konstantinos zamanında hararetlenen ve hattâ ulusal bir ayrışmaya yol açan Kralcılar- Venizelosçular çatışması, Konstantinos'un oğlu Kral Aleksandros zamanında, onun naif yapısına rağmen devam etmiştir. Bu çatışmanın devam etmesi ulusal bölünmenin kemikleştiğini ortaya koyarken, Aleksandros'un naif tavırları bile bu anlaşmazlığın önüne geçememiştir. Dolayısıyla Yunanistan'da kendini gösteren Kralcı muhalefet "*Kraldan çok kralcı*" sözünü adeta doğrulamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 201.03.088

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 101.01.170-1

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 201.03.100

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 01.070 α- 2002

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 01.070 β- 2002

Benaki Müzesi Venizelos Arşivi, 173.309.07-1, 2

Sürelî Yayınlar (Yunanistan)

Akropolis

Astir

Estia

Ethnos

Makedonia

Araştırma Eserleri

AKŞİN, Sina, **İç Savaş ve Sevr’de Ölüm**, c. III., Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2010.

AKYOL, Taha, **1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuva-yı Milliye**, Doğan Kitap, İstanbul 2016.

APOSTOLOPULU M. -K. HATZİANTONİU, **İstoria tou Ellinikou Ethnous [History of Greek Nation]**,⁷ Pelekanos Athina, (T.Y.).

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2010.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, c. II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Trakya’da Milli Mücadele**, c. I., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

BURGWYN, H. James, **Italian Foreign Policy in the Interwar Period 1918-1940**, USA, 1997.

CİHANGİR, Çiğdem Kılıçoğlu, “Yunanistan’da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı’na Giriş”, **II. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Buca Belediyesi, İzmir 2015, ss.347-360.

DALBY, Andrew, **Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası**, Akılçelen Kitaplar, Ankara 2014.

ERDEM, Nilüfer, **Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)**, Derlem Yayınları, İstanbul 2010.

ERİM, Nihat, **Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953.

ERTAN, Temuçin Faik, “Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, s. 58, Bahar 2016, s. 22.

EVANS, Graham - Jeffrey NEWNHAM, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.

GIBBONS, Herbert Adams, **Venizelos**, Houghton Mifflin Company, New York 1920.

GRASSI, Fabio L., **İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

GONATA, Stiliano, **Apomnimonevmata 1897-1957 [Memoirs 1897-1957]**, Athinai 1958.

HATZIANTONIOU, Kostas, **Mikra Asia, O Apeleftherotikos Agonas (1919-1922) [Asia Minor, Struggle of Liberty 1919-1922]**, İolkos, Athina.

HELMREICH, Poul C., **From Paris to Sevr, The Partition of Ottoman Empire at the Peace Conference 1919-1920**, Ohio State University Press, 1974.

_____ (Çeviren: Şerif Erol), **Sevr Entrikaları, Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Antlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi**, Sabah Kitapları, İstanbul 1996.

HRISTODULIDI, Th., **Themata Ellinikis Diplomatikis İstorias (1912-1934) [Themes of Greek Diplomatic History (1912-1934)]**, Paratiritis, Athina 1986.

KITSIKIS, Dimitris, **Yunan Propagandası**, Meydan Neşriyat, İstanbul (T.Y.).

KÜÇÜK, Cevdet, "Oniki Ada", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. XXXIII. ss.353-355.

LLOYD GEORGE, David, **The Truth about the Peace Treaties**, Victor Gollancz Ltd, 1st edition, London.

MACMILLAN, Margaret, **Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2004.

MAZARAKI, Aleksandrou - Ainianos, **Apomnimonevmata [Memoirs]**, İkaros (T.Y.)

MERAY Seha -Osman OLCAY, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri (Mondros Bırakışması, Sevr Andlaşması, İlgili Belgeler)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.

MPARPIS, Kostas N., **Ethnikos Dihasmos Aitia- Enohoi -Sinepies [National Schism: Reason- Guilties- Results]**, Erodios, Thessaloniki 2007.

OLCAY, Osman, **Sevr Antlaşması'na Doğru (Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

ORAN, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1986.

ÖZMAKAS, Yavuz, **İyonya'da Son Akşam Yüksek Komiser Stergiadis'in İzmir Günleri**, Şenocak Yayınları, İzmir 2010.

ÖZSÜER, Esra, "Birinci Dünya Savaşı Süresince Yunanistan'da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları/ Recent Period Turkish Studies**, c. XIV/1-2 (2015) İstanbul, s. 33-67.

PALLIS, Aleksander Anastasius, **Yunanlıların Anadolu Macerası 1915-1922**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

RIZOPOULOS, Nicholas, **Greece at the Paris Peace Conference 1919: Venizelos and the Greek Territorial Problem from the Armistice to Versailles (November 1918-June 1919)**, Dissertation Presented to the Faculty of the Graduate School of Yale University in candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, USA, 1963.

SMITH, Michael Llewellyn, **Yunan Düşü**, Ayraç Yayınları, Ankara 2002.

SONYEL, Salahi, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1923**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

SÖYLEMEZOĞLU, Galip Kemali, **Yok Edilmek İstenen Bir Millet**, Selek Neşriyat, İstanbul 1957.

STAVROU, Tatiana, **O En Konstantinupoli Ellinikos Filologikos Syllogos: To İpurgio Paidias tou Alitrotu Ellinismu**, [Greek Literary Association of Constantinople: Ministry of Education of Unransomed Hellenism] Athinai 1967.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, c. III, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978.

TZANAKARIS, Vasilis, **Dakrismeni Mikrasia 1919-1920 Ta Hronia Pou Sintaraksan tin Ellada** [Tearfull Asia Minor 1919-1920 The Years that Convulsed Greece], Metalimio, Athina 2013.

UMAR, Bilge, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1974.